

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ

Могілей І. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглядаються шляхи формування естетичних почуттів учнів старшого шкільного віку на уроках мистецтва, викладається зміст дослідницького пошуку щодо результативності виокремлених нами активних форм та методів навчання, надаються результати діагностування рівнів сформованості естетичних почуттів.

Ключові слова. естетичні почуття, синтез мистецтв, активні форми та методи навчання.

Аннотация. Могілей И.В. Пути формирования эстетических чувств старшеклассников средствами синтеза искусств. В статье рассматриваются пути формирования эстетических чувств учащихся старшего школьного возраста на уроках искусства, излагается содержание исследовательского поиска результативности вычленинных нами активных форм и методов обучения, даются результаты диагностирования уровней сформированности эстетических чувств.

Ключевые слова. эстетические чувства, синтез искусств, активные формы и методы обучения.

Annotation. Mogiley I.V. The ways of formation of scholars' aesthetic feelings using synthesis of arts. The article shows the aesthetic feelings' formation of scholars on art lessons exposes the research maintenance of efficacy of active forms and methods of education which were detached. The article renders the results of diagnostic of levels of aesthetic feelings' formation using synthesis of arts.

Key words. aesthetic feelings, synthesis of arts, active forms and methods of education.

Постановка проблеми. Формування естетичних почуттів є соціально-педагогічною проблемою, зумовленою об'єктивними причинами, суть яких полягає у необхідності підготовки старшокласників до життя, оволодіння сучасним інформативним простором не лише за допомогою знань, але й на основі образного сприйняття світу.

Одним із таких засобів є впровадження синтезу мистецтв, який потребує визначення певних методів, засобів та форм навчання. Цій проблемі присвячені праці Н. О. Дмитрієвої, А. Я. Зіся, М. С. Кагана, А. П. Казіна, А. Ф. Лосєва, В. П. Міхальова, О. П. Рудницької, Г. П. Шевченко, О. П. Щолокової та інших.

Проте водночас існують протиріччя між потребою оволодіння інтегративними знаннями, вміннями, навичками на уроках художньої культури і відсутністю відповідних достатньо обґрунтованих методик. В цьому полягає суть обраної нами проблеми.

Аналіз досліджень та публікацій. У працях Л. І. Гринчук, М. П. Леценко, Л. М. Масол, Б. М. Неменського, В. О. Сухомлинського відбито зміст різноманітних форм і методів навчання, в яких зазначено особливості

емоційних ситуацій, методів художньо-педагогічної драматургії, ототожнення з художнім образом, емоційного зарядження, співпереживання, драматизації, порівняння, співставлення тощо.

Вчений-педагог В.О.Сухомлинський у книзі «Народження громадянина» писав про значення емоційної ситуації у вихованні культури почуттів, у тому числі й естетичних. Особливість емоційної ситуації полягає у тому, що, виникаючи ненавмисно, випадково, вона включає учнів в таку діяльність, яка вимагає використання морально-естетичних цінностей, що набуваються раніше. В.О.Сухомлинський вважав, що вихованню естетичних почуттів сприяють емоційні ситуації, сутність яких сформулював так:

- бути уважним до внутрішнього світу інших людей;
- добрі почуття втілювати в добрі справи;
- все, що відбувається в світі, торкається і мене [6,110].

В емоційних ситуаціях виявляється мистецтво співпереживання. При цьому слід враховувати, що естетичні почуття – не самоціль, вони повинні реалізовуватися в суспільно корисній діяльності учня, адже почуття трагічного, піднесеного, героїчного знайомі старшокласникам.

До ряду результативних форм і методів в середній загальноосвітній школі також відносять уроки художньої культури, факультативи художнього циклу, мистецтвознавчі гуртки, класні та шкільні лекторії з мистецтва, розповідь, лекцію, бесіду, диспут на етичну тему.

Мета статті. Суть її полягає в організації технологій впровадження методів та форм розвитку естетичних почуттів старшокласників засобами синтезу мистецтв та аналізі результатів діагностування сформованості рівнів естетичних почуттів учнів.

Отримані результати. Ми виходили з того, що в процесі формування естетичних почуттів старшокласників доцільно впровадження таких принципів і методів, як: методи стимулювання художньої діяльності; методи пізнання емоційно-образного змісту твору; творчі методи [1].

Програма дослідно-експериментальної роботи складалася ³

констатувального і формувального експериментів. Всього в дослідженні було задіяно 57 учнів Центрально-міської гімназії. В якості контрольного класу виступав 10-Б (27 учнів), в якості експериментального 10-А (30 учнів).

Наш формувальний експеримент проводився в три етапи. Метою формувального експерименту була перевірка ефективності виокремлених нами форм та методів навчання з метою формування естетичних почуттів учнів на уроках художньої культури.

Перший етап формування естетичних почуттів передбачав забезпечення сукупності педагогічних умов в ході засвоєння систематичних знань та постійного спілкування з творами мистецтва. На першому етапі ми вважали за необхідне створити запас елементарних естетичних вражень і знань за допомогою використання синтезу мистецтв. Запас конкретно-почуттєвих вражень дає можливість до набуття знань.

Другий етап реалізувався паралельно з діагностуванням та врахуванням індивідуальних особливостей старшокласників, коли визначалися і формувалися блоки вмінь щодо оперування набутими знаннями у конкретно-предметній чи інтегративній діяльності. Вони обумовлені сукупністю таких педагогічних умов, як індивідуальний і диференційований підхід до навчально-виховного процесу, розвиток сенсорної культури учнів та комплексний підхід до використання мистецтв на уроках художньої культури.

Третій етап обумовлений використанням творчих завдань на основі порівняння творів, що сприяли широті асоціацій, гнучкості образного мислення, оригінальності естетичних рішень, метафоричності, емоційності, естетичній виразності. Він забезпечується сукупністю педагогічних умов, які сприяють залученню учнів до активно-дійової позиції та творчої діяльності на уроках художньої культури.

В ході формувального експерименту ми проводили урок у 10-А класі за темою “Імпресіонізм – нове бачення світу”, мета якого – розширити знання про імпресіонізм як напрям мистецтва XIX ст.; розвивати естетичні почуття, оцінювати відношення до мистецтва, творчу уяву; зацікавити мистецтвом, виховувати

естетичні почуття, смаки.

Методами проведення уроку були: словесні методи навчання, методи аналізу, синтезу, метод узагальнення [2].

З метою актуалізації опорних знань нами використовувались такі питання:

- Яких видатних французьких художників ви знаєте?
- Назвіть визначні твори французького мистецтва.
- Назвіть видатних композиторів XIX ст. та їх визначні твори.

На уроці вчитель використовував словесні методи, які давали учням можливість познайомитись з первинними джерелами.

Старшокласники дізнались про видатних митців французького мистецтва XIX століття – представників імпресіонізму в живописі, літературі, музиці. Були визначені сутність понять “імпресіонізм” (від франц. *impression* - враження - походить назва цього напрямку в мистецтві), “пленер” (живопис на відкритому просторі), “програмна музика” (вид інструментальної музики або музичного твору, що має словесну програму та розкриває його зміст), жанри запропонованих полотен художників цього напрямку (пейзаж, жіночий портрет, урбаністичний пейзаж, етюди, літографія, “ню”).

Використання вчителем методу аналізу дало учням можливість з’ясувати сутність художнього методу імпресіоністів, доведеного до логічного завершення у творчості художників Ж. Сера та П. Сіньяка, здійснити художній аналіз музичного твору “Дівчина з волоссям, ніби льон” К. Дебюссі.

Використання методу синтезу дозволило провести паралель з літературним імпресіонізмом, відомим представником якого був П. Верлен; музичним імпресіонізмом – художнім напрямом, що сформувався на зламі століть під впливом символізму і отримав своє втілення у творчості К. Дебюссі.

На уроці була використана наочність: репродукції картин художників-імпресіоністів Е. Дега, К. Моне, К. Піссаро, О. Ренуара, П. Сезана; читання уривку з вірша П. Верлена “Поетичне мистецтво”; слухання прелюдії К. Дебюссі “Дівчина з волоссям, ніби льон” в аудіозаписі.

З метою систематизації знань нами використовувались такі питання:

– Що таке імпресіонізм?

– Назвіть представників імпресіонізму в живописі, літературі та музиці.

– Назвіть характерні риси творчості К. Дебюссі.

Учні отримали домашнє завдання: підібрати вірш, який відповідав би змісту твору К. Дебюссі “Дівчина з волоссям, ніби льон”.

В ході формувального експерименту для успішного формування естетичних почуттів старшокласників ми використовували *творчі завдання*: написати твір-мініатюру на тему «Мое відношення до мистецтва» з використанням літератури, музики, живопису; описати портрет Леонардо да Вінчі “Мона Ліза” (“Джоконда”); скласти вірш до скульптурної групи Мікеланджело “Оплакування Христа”; підібрати вірш, який відповідав би змісту твору Клода Дебюссі “Дівчина з волоссям кольору льону”; підібрати вірш до музичного твору, який відповідав би змісту картини Леонардо да Вінчі “Тайна вечеря”; намалювати ілюстрацію до поеми І. Котляревського «Енеїда»; описати той твір мистецтва епохи Відродження, від зустрічі з яким ви отримали найсильніше враження; описати зустріч з улюбленим твором синтетичного мистецтва, наприклад, кінофільмом А. Тарковського “Дзеркало”; придумати назву кадру з кінофільму А. Тарковського “Дзеркало”; написати твір-мініатюру на тему «Мое ставлення до головного героя Ігната з кінофільму А. Тарковського “Дзеркало”»; написати міні-рецензію на переглянутий кінофільм А. Тарковського “Дзеркало”.

Під час проведення уроків з художньої культури потрібно враховувати, що знайомство з різними видами мистецтва в їх взаємодії значно збагачує і розширює емоційну сферу старшокласника, формує культуру естетичних переживань і співпереживань, залучає до складного світу різноманітних почуттів художників, композиторів, поетів.

Використання комплексу форм, методів і засобів показали свою ефективність, яка підтверджується порівняльним аналізом констатувального і формувального експериментів. Порівняльні дані ми помістили в таблицю:

Порівняння рівнів сформованості естетичних почуттів старшокласників

Рівні	Контрольний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця
	Контрольний клас (10-Б)	Експериментальний клас (10-А)	Контрольний клас (10-Б)	Експериментальний клас (10-А)	
Високий	9,65%	14,6%	10,5%	29,2%	14,6%
Середній	21,95%	19,4%	25,3%	38,2%	18,8%
Низький	68,4%	66%	64,2%	32,6%	33,4%

Під час порівняльного аналізу результатів констатувального та формувального експериментів ми виявили позитивну динаміку рівнів сформованості естетичних почуттів старшокласників.

Згідно з таблицею, ми можемо зробити висновок про те, що перед початком експериментальної роботи значну частину складали учні з середнім та низьким рівнем, а високий рівень сформованості естетичних почуттів учнів був досить незначним. Після проведеної нами дослідно-експериментальної роботи низький рівень сформованості естетичних почуттів значно зменшився - на 33,4 %, середній зріс на 18,8%, високий збільшився на 14,6 %.

Формувальний експеримент показав ефективність проведених уроків художньої культури з використанням синтезу мистецтв, моделюючих завдань, вправ та завдань на розвиток тривалості та стійкості естетичних почуттів, асоціативних уявлень, сенсорної культури учнів та оволодіння естетичним досвідом. Все це сприяє розвитку динаміки зменшення низького рівня та підвищення середнього і високого рівнів сформованості естетичних почуттів старшокласників. Дослідно-експериментальна робота по проведенню нами уроків художньої культури при дотриманні сукупності педагогічних умов довела ефективність нашої програми, про що свідчать результати формувального експерименту.

Проведене нами дослідження дозволило зробити такі **висновки**:

1. Формування естетичних почуттів реалізується більш ефективно в умовах систематизації знань та організації певного художнього середовища, яке забезпечує постійне спілкування з творами мистецтва.

2. Формування естетичних почуттів доцільно в умовах систематичного діагностування, організації індивідуального підходу до навчання

старшокласників на уроках художньої культури. При цьому формуються блоки змінь на основі принципу оперування набутими знаннями.

3. Організація задачного підходу на основі застосування методу порівняння творів впливає на розвиток асоціацій, гнучкості образного мислення, метафоричності висловлювання.

4. Упровадження таких активних методів як метод аналізу, актуалізації опорних знань дозволяє залучити учнів до пізнання сучасних форм мислення. Взаємодія активних методів зумовлена створенням системи питань за законами алгоритмів, тобто створюється ієрархія взаємодоповнень знань на основі визначення інформації щодо творчості окремих представників стилю, виокремлення загальних та диференційованих показників творчості кожного митця, виконання творчих завдань у конкретно-предметній діяльності.

Подальший напрямок дослідження полягає у пошуку традиційних і нетрадиційних форм та методів, обґрунтованих у національній педагогіці, включенні їх у контекст взаємодії принципів глобалізації та інтеграції процесу навчання, зумовлених особливостями пристосування до Болонського процесу.

Література

1. Бабанский Ю.К. Рациональная организация учебной деятельности. – М.: Знание, 1981. – 96 с.
2. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981.
3. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. – 2004. - № 1. – С. 2-4.
4. Немеский Б.М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания. – М.: Знание, 1981. – 192 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
6. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – К.:Рад. школа, 1985. – 557 с.

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКИХ КЛАСАХ

Назаренко М.П.

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.Винниченка

Анотація: У статті висвітлено дидактичні принципи та методи інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики, проаналізовано науково-методичний і практичний досвід підготовки студентів мистецьких факультетів в інструментальних класах.

Ключові слова: інструментально-виконавська підготовка вчителя музики, дидактичні принципи інструментального навчання, форми інструментального навчання, методи інструментального навчання.

Анотація: Назаренко М.П. Дидактические основы профессионального развития будущих учителей музыки в инструментально-исполнительских классах. В статье освещены дидактические принципы и